

I.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi
No: 27 (Ekim 2002)

YENİ KEYNESCI YAKLASIMDA ÜCRET VE İSTİHDAM

Mehmet Hüseyin BILGIN*

Abstract

The purpose of this paper is to explore the new Keynesian approach on wages and employment relationship. According to new Keynesian school, market clearing mechanism does not exist due to rigidities and stickiness. This situation leads involuntary unemployment. In new Keynesian theory, there are three theories to explain wage rigidities and involuntary unemployment. This paper analyzes these theories in detail and discusses the new Keynesian assumptions from the perspective of Turkish labor market.

1. Giriş

Ücret ve istihdam arasındaki ilişki, iktisat kuramında önemli bir yer tutmaktadır. 1980'lerden sonra dünya genelinde işsizlik oranlarında yaşanan yüksek artış nedeniyle, bu dönemde de yoğun bir biçimde tartışılan ücret ve istihdam arasındaki ilişki, günümüzde de güncelliğini korumaktadır. Bu tartışmalarda, özellikle ücretlerin esnek olup olmadığı, ücret esnekliğinin işsizlik ve istihdam üzerindeki etkileri ve ücret katılıklarının nedenleri üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Ortaya çıkan makro sorunların hangi mikro davranışların sonucu olduğunu belirlemeye çalışan Yeni Keynesci yaklaşım, 1980'lerin başında ortaya çıkan ve oldukça yeni olan bir oluşturmudur. Rasyonel beklentiyi kabul eden, ancak yapışkanlıklar ve rijitliklerin varlığı nedeniyle Yeni Klasik iktisatçılardan farklı düşünen Yeni Keynesci iktisatçılara göre, piyasaların temiz olmadığı yerde kalıcı bir eksik istihdamın olması olasıdır. Dolayısıyla, bu yaklaşıma göre gönülsüz işsizlik vardır. Ücret katılıklarını ve gönülsüz işsizliği açıklamak üzere üç teori grubu geliştiren bu yaklaşım, emek piyasasında denge reel ücretinin işsizliği ortadan kaldıracak bir ücret düzeyinin üzerinde gerçekleşmesinin ardında yatan dinamikleri araştırmaktadır.

---

* Kadir Has Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

Bu çalışmanın temel amacı, oldukça yeni bir oluşum olan Yeni Keynesci yaklaşımın ücret ve istihdam konusundaki görüşlerini ayrıntılı olarak incelemektir. Yeni Keynesci yaklaşıma geçmeden önce, çalışmanın basında, iktisat kuramında ücret ve istihdam arasındaki ilişkinin ele alınışı, özet olarak sunulmaktadır. Ardından, Yeni Keynesci yaklaşım kısaca tanıtılmakta ve bu yaklaşımın ücret ve istihdam konusundaki görüşleri ayrıntılı olarak incelenmektedir.

2. İktisat Kuramında Ücret ve İstihdam İlişkisi

2.1. Klasik ve Neo-klasik Yaklaşımda Ücret ve İstihdam İlişkisi

Emeğin, tam rekabetçi bir piyasanın geçerli olduğu herhangi bir diğer mal gibi ele alındığı Neo-klasik emek piyasası modelinde, emeğe olan talebin reel ücretle ters yönlü, emeğin arzının ise reel ücretle doğru yönlü bir ilişki içinde olduğu kabul edilmektedir.¹ Bir başka ifadeyle Klasik ve Neo-klasik iktisatçılara göre, tüm piyasalarda tam rekabet koşulları geçerlidir ve emek homojen bir yapı göstermektedir. Bu durumda, emek talebini ve arzını belirleyen önemli unsurlardan biri de reel ücret olmaktadır. Reel ücret arttığında firmalar emek taleplerini azaltmakta ve üretimlerini kısmaktadırlar. Öte yandan, reel ücret arttığında çalışma isteği, yani emek arzı da artmaktadır. Arz edilen emeğin ne kadarının istihdam edileceği ise reel ücret düzeyi tarafından belirlenmektedir. Reel ücretin, emeğin marjinal verimine esit olduğu istihdam düzeyine kadar, firmalar, emek talep edeceklerdir.²

Klasik ve Neo-klasik yaklaşımda, emek piyasasında herhangi bir düzenleme ve katılık olmadığı takdirde, ücretlerin talep veya arz fazlasına göre hızla hareket ederek piyasayı dengeye getireceği savunulmaktadır. Bir başka ifadeyle, Klasik ve Neo-klasik iktisatçılara göre tam rekabetçi varsayımlar, arz ve talep arasındaki dengenin sağlanması, yani işsizliğin olmaması için yeter koşuldur. Dolayısıyla, Klasik ve Neo-klasik iktisatçılara göre işsizlik, işgücünü oluşturan kişilerden bir kısmının, piyasada geçerli olan ücretten -ki bu ücret tam istihdam dengesini sağlayan ve emeğin marjinal verimine esit olan ücrettir- daha fazlasını istemelerinden kaynaklanmaktadır ve tamamen gönüllüdür.³

Klasik ve Neo-klasik yaklaşıma göre işsizlik, aslında bir görelî fiyat sorunudur. Görelî fiyatların piyasa koşullarına uyum sağlamasını engelleyen faktörler ise, kurumsal sınırlamalar ve hükümetlerin faktör piyasalarına müdahalesidir.⁴ Bu anlamda, ücretleri, işsizlerin rezerve ücretine göre daha yüksek bir düzeyde sabitleştiren aşgari ücret yasağı ve sendikalar, bu yaklaşım açısından fiyat çarpıklıklarının en önemli kaynağı olarak görülmektedir. Bu yaklaşımdan hareketle oluşturulan iktisat politikaları, "reel ücretin aşağıya doğru esnekliğini

¹ H. Ansal, vd., Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2000, s.2.

² Ö. T. Durusoy, vd., Türkiye'de İstihdam, İşsizlik, Ücretler, Gelir Dağılımı ve Tekstil Sektörü, Öz İplik-İs Sendikası Yayını, Ankara, 1998, s.16.

³ a.g.e., s.17.

⁴ Ansal, vd., a.g.e., s.3.

sağlayacak şekilde emek piyasalarındaki düzenlemelerin ortadan kaldırılmasının, istihdam düzeyini artırarak bütün toplum için olumlu bir sonuç yaratacağını iddia etmektedir.”⁵

2.2. Keynesçi Yaklaşımda Ücret ve İstihdam İlişkisi ve Phillips Eğrisi

Keynesçi yaklaşım, ekonominin tam istihdama sağlayacak şekilde, kendiliğinden bir denge durumuna gelme eğiliminde olduğunu iddia eden Klasik ve Neo-klasik yaklaşımı reddetmektedir. Bu yaklaşım, işsizliğin bir ücret sorunu olmaktan çok, bir efektif talep sorunu olduğunu ve ücret düzeyindeki dalgalanmaların mutlak olarak emek talebini değiştirmeye yetmeyeceğini savunmaktadır.⁶ Keynesçi düşünceye göre ücret ve fiyatlar, piyasaların hızla temizlenmesini sağlayacak biçimde, hızla ayarlanmazlar. Tam tersine, ücret ve fiyatlar bir süre aynı düzeylerini korurlar, yani aşağı doğru esnek değil, rijittirler. Bu yaklaşım, ücretlerin aşağı doğru rijit olmasının nedeni olarak toplumsal, kültürel ve tarihi yapılanmayı göstermektedir. Bu yapılanmalar içinde, sendikalar önemli bir yer tutmaktadır.

Piyasaların fiyatlar tarafından her zaman temizlenemeyeceğini savunan Keynesçi yaklaşımın temel önerisi, nominal ücretlerin rijitliği değil, efektif talep ilkesidir. Çünkü Keynesçi yaklaşım, nominal ücret ve fiyatların esnekliği durumunda bile gönülsüz işsizlik ve eksik kapasite sorununun olabileceğini savunmaktadır.⁷ Bir başka ifadeyle bu yaklaşıma göre, nominal ücretlerdeki genel bir düşüş bile istihdama artırmaya yetmeyebilir ve işsizlik, nominal ücretlerin düşmesi durumunda dahi devam edebilir. Yani, nominal ücretler üzerinde yapılacak herhangi bir ayarlama, gönülsüz işsizliği ortadan kaldırmaya yetmeyeceği gibi, ekonomi, bu işsizlikle birlikte bile mal ve para piyasalarında dengeye gelebilir.

Öte yandan, Keynesçi yaklaşıma göre, işsizlik ve enflasyon arasında bir ilişki (trade-off veya değiş-tokuş) vardır. Bu ilişkiyi ilk açıklayan iktisatçı A. W. Phillips'tir. Phillips, 1861-1957 yılları verileri ile, İngiltere için yaptığı ampirik çalışmasının sonuçlarına dayanarak ücretlerdeki değişim oranı ile işsizlik oranı arasında ters yönlü ve istikrarlı bir ilişkinin varlığını ileri sürmüştür.⁸ Phillips bulduğu ilişkiyi, sonradan kendi adıyla anılan ve çok ünlü olan bir eğri şeklinde ifade etmiştir. Phillips'in orijinal eğrisi, işsizlik oranında bir değişiklik olmaması için, ücretlerdeki artışın hangi düzeyde olması gerektiğini gösteren ve ücretlerdeki değişimin neden olacağı işsizlik oranlarını yansıtan bir eğri olarak düşünülebilir.⁹

⁵ a.g.e., s.3.

⁶ J. A. Kregel, "Some post-Keynesian Distribution Theory", (in) *Modern Economic Thought* (ed. by S. Weintraub), University of Pennsylvania Press, 1977, s.421-466.

⁷ J. Tobin, "Price Flexibility and Output Stability: An Old Keynesian View", *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, s.48.

⁸ A. W. Phillips, "The Relationship Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom 1861-1957", *Economica*, November 1958, s.283-299.

⁹ M. Paya, *Makro İktisat*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1997, s.258.

Öte yandan, geleneksel olarak Phillips eğrisi, zaman serilerinin makroekonomik verilere uygulanması ile tahmin edilebilir.¹⁰

Phillips'in çıkış noktasında, "emek piyasasında talep genişledikçe, işverenlerin mevcut çalışanlarını tutabilmek ve yenilerini bulabilmek üzere, ücretleri artırmak zorunda kalacakları görüşü bulunmaktadır".¹¹ Phillips'in bulduğu ilişki, daha sonra R. G. Lipsey'in ve P. Samuelson-R. Solow'un çalışmaları ile, enflasyon ve işsizlik arasında da kurulmuştur. Bu ilişkinin enflasyon ve işsizlik arasında kurulmasında, firmaların mark-up fiyatlandırma (ortalama maliyetlerin üzerine belirli bir kar marjı konularak oluşturulan fiyatlandırma türü) ile çalışmaları durumunda, ücretler ile enflasyonun aynı oranda veya aynı yönde artacağı noktasından hareket edilmiştir.

2.3. Monetarist Yaklaşımda Ücret ve İstihdam İlişkisi

Phillips eğrisinin açıkladığı enflasyonla işsizlik arasındaki ilişkinin istikrarlı olmadığı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan ampirik gelişmelerle anlaşılmıştır. Phillips eğrisi, düşük enflasyon-yüksek işsizlik veya yüksek enflasyon-düşük işsizlik seçeneklerini sunarken, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, özellikle de 1. ve 2. petrol soklarından sonra birçok ülkede yüksek enflasyonla birlikte yüksek işsizlik oranları (stagflasyon) görülmüştür.¹² Phillips ilişkisinin istikrarsızlığı, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Chicago Üniversitesi iktisatçılarından Milton Friedman ve öğrencileri tarafından geliştirilen Monetarist yaklaşımın da önünü açmıştır. Bu yaklaşımın önde gelen isimlerinden Friedman, beklentileri içeren bir yaklaşım çerçevesinde (beklentiler eklenmiş Phillips eğrisi) Keynesçi yaklaşımı eleştirmiş ve Phillips eğrisinin zamanla kayabileceğini öngörmüştür.

Hükümetin, para ve maliye politikalarını efektif talebi genişletmek amacıyla kullanmasının, işsizliği ancak kısa dönemde azaltabileceğini, uzun dönemde ise işsizliğin doğal işsizlik düzeyine döneceğini savunan Friedman'a göre, genişletici para ve maliye politikaları, uzun dönemde, sadece enflasyonu artırmaktadır. Bu yaklaşım, uzun dönemde, işsizlikle enflasyon arasındaki ters yönlü ilişkinin geçerli olmadığını, enflasyonu artıran talep politikalarının işsizlikte azalma sağlayamadığını ve uzun dönem Phillips eğrisinin düzey olduğunu savunmaktadır. Bir başka ifadeyle Friedman'a göre, işsizlik ve enflasyon arasında bir ilişki var, ancak bu ilişki sadece kısa dönemde geçerlidir ve uzun dönem Phillips eğrisi düzey olmaktadır.¹³

Uzun dönemde işsizlik ve enflasyon arasında istikrarlı bir ilişkinin olmadığını savunan bu yaklaşıma göre, uzun dönemde geçerli olan bir doğal işsizlik oranı (NRU-natural rate of unemployment) var. Parasal faktörler yerine, emek piyasasının yapısı gibi reel faktörlere dayanan doğal işsizlik oranı, tam istihdam koşullarında

¹⁰ D. G. Blanchflower ve A. J. Oswald, "An Introduction to the Wage Curve", *Journal of Economic Perspectives*, Vol.9, No.3, Summer 1995, s.164.

¹¹ Paya, a.g.e., s.258.

¹² M. Friedman, "Inflation and Unemployment: the New Dimension of Politics", (in) *Monetarist Economics*, Basil Blackwell, 1991, s.91.

¹³ M. Friedman, "Unemployment versus Inflation?-an Evaluation of the Phillips Curve", (in) *Monetarist Economics*, Basil Blackwell, 1991, s.73.

dahi var olan issizlik oranı olarak tanımlanmaktadır. Talep politikalarının uygulanmasıyla azalmayan doğal issizlik oranını, pek çok iktisatçı tam istihdam düzeyi olarak kabul etmektedir. Doğal issizlik oranı, friksiyonel ve yapısal issizliğin toplamından oluşmaktadır. Ancak, doğal issizlik oranının zamanla değişebileceği, özellikle artabileceği de ampirik gelişmelerden anlaşılmaktadır. Örneğin, ABD’de 1970’li ve 80’li yıllarda doğal issizlik oranının, iki temel nedenden dolayı artmış olduğu açıkça görülmektedir. Birinci neden, kadınlar, gençler ve part-time çalışanların oranının işgücü içinde artmış olmasıdır. Bu gruplar, emek piyasasındaki diğer kişi/gruplara göre daha hızlı hareket ettiklerinden, yani emek piyasasına hızla girip çıktıklarından ve hızla iş değiştirdiklerinden, doğal issizlik oranının da yükselmesine yol açmaktadırlar. İkinci temel neden ise, issizlik sigortası ve issizleri destekleyen emek piyasasının diğer kurumsal formlarıdır.¹⁴

3. Yeni Keynesci Yaklaşımda Ücret ve İstihdam

3.1. Yeni Keynesci Yaklaşım

1980’lerin başında ortaya çıkan Yeni Keynesci yaklaşım, bazı iktisatçılarca Keynesci yaklaşımın yeni bir yorumu olarak algılanmakta ise de, bu yaklaşımın yeni bir yorumundan çok Hume’a ya da Monetarist yaklaşıma daha yakın olduğu ileri sürülmektedir.¹⁵ Aktivist makroekonomik politikaları savunan Yeni Keynesci iktisatçılar, rasyonel beklentiyi kabul etmektedirler, ancak yapışkanlıklar ve rijitliklerin varlığı nedeniyle Yeni Klasik iktisatçılardan farklı düşünmektedirler. Bir başka ifadeyle, Walrasian mikroekonomiyi ve Neo-klasik sentezi tanıyan Yeni Keynesci yaklaşım,¹⁶ yapışkanlıklar ve rijitliklerin varlığı nedeniyle ücret ve fiyatların piyasaları temizleyen düzeye doğru hızla ayarlanamadığını savunmaktadır.¹⁷ Rasyonel beklentiyi piyasa başarısızlığının mikro temelleri için kullanan Yeni Keynesci iktisatçılar, gerçek dünyada genel bir temiz piyasa yaklaşımının mutlaka rasyonel bir ekonomik davranış olmadığını ileri sürmektedirler. Dolayısıyla bu iktisatçılara göre, piyasaların temiz olmadığı yerde kalıcı bir eksik istihdamın olması ve bu durumda genişletici hükümet politikalarının reel çıktı ve istihdam üzerinde etkisinin olması mümkündür.

Ortaya çıkan makro sorunların hangi mikro davranışların sonucu olduğunu belirlemeye çalışan Yeni Keynesci yaklaşımın Keynesci yaklaşım arasındaki fark, Yeni Keynesci yaklaşımın makro dengesizliklerin mikro uzantılarını sorgulamasıdır. Bir başka ifadeyle Yeni Keynesci iktisatçılar, mikroekonomik temeller üzerinde önemle durmaktadırlar ve makroekonomik teorilerini mal, emek ve sermaye

¹⁴ Friedman, “Inflation and Unemployment...”, s.95.

¹⁵ N. G. Mankiw, “The Reincarnation of Keynesian Economics”, *European Economic Review*, Vol.36, No.2-3, 1992, s.559-565.

¹⁶ D. Romer, “The New Keynesian Synthesis”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol.17, No.1, Winter 1993, s.6.

¹⁷ J. E. Stiglitz, “Toward a General Theory of Wage and Price Rigidities and Economic Fluctuations”, *The American Economic Review*, Vol.89, No.2, May 1999, s.76.

piyasalarındaki yeni mikroekonomik gelişmeler üzerine inşa etmektedirler.¹⁸ Bu nedenle Yeni Keynesci yaklaşım, yeni mikroekonomik yaklaşımlardan hareket ederek dengesizlik sonuçları içeren makroekonomik modelleri geliştiren bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.

Yeni Keynesci yaklaşımın temel özellikleri ise şöyle özetlenebilir: Mikro rasyonelliğin makro irrasyonellik yaratması Yeni Keynesci yaklaşımın temel varsayımlarından biridir. Kısa ve uzun dönem ayrımı yapan, ancak uzun dönem ile ilgilenen Yeni Keynesci yaklaşım, piyasa başarısızlığının önemli ve ekonomik dalgalanmaların temel nedeni olduğunu savunmaktadır. Monetarist yaklaşımın doğal oran hipotezine karşılık, Yeni Keynesci yaklaşım enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranını (NAIRU-non-accelerating inflation rate of unemployment) kabul etmektedir. Nominal ve reel rijitlik ve yapışkanlıkların varlığını kabul eden Yeni Keynesci yaklaşımdaki eksik rekabet ve eksik piyasaların önemli olduğu varsayımı, bu yaklaşımı Monetarist yaklaşımdan uzaklaştırmaktadır.¹⁹ Öte yandan, Yeni Keynesci iktisatçıların politika önerileri de homojenlik göstermemektedir. Yeni Keynesci iktisatçıların, hem arz hem de talep yanlı politikayı, para ve maliye politikasının her ikisini de kabul ettikleri görülmektedir.

3.2. Yeni Keynesci Yaklaşımda Ücret ve İstihdam İlişkisi

Yeni Keynesci yaklaşıma göre, piyasa başarısızlıklarının nedenlerinin büyük bir kısmını emek piyasasında bulmak mümkündür. Çünkü, bu yaklaşıma göre reel ücret oranı yavaş bir şekilde değişmekte ve emek piyasasında fiyat (reel ücret) ekonomide sürekli olarak tam istihdamın sağlanmasında başarısız olmaktadır. Bu yaklaşıma göre, emek talebindeki kaymalar insanların cari ücretten çalışmak istedikleri, ancak iş bulamadıkları bir durum yaratmaktadır.²⁰ Bir başka ifadeyle Yeni Keynesci iktisatçılar, gerçek yaşamda talep daralması ile karşılaşan firmaların, istihdamı sınırlamakla beraber ücretlerde kesintiye gitmediklerini öne sürmektedirler ve ayrıca, işsiz kalan kişilerin düşük ücretlere razı oldukları halde iş bulamadıklarını savunmaktadırlar.²¹ Dolayısıyla, Yeni Keynesci yaklaşıma göre gönülsüz işsizlik vardır ve Monetaristlerin doğal işsizlik oranı çerçevesinde gönüllü olarak tanımladıkları işsizliği, bu yaklaşım gönülsüz işsizlik olarak kabul etmektedir.

1980'lerden sonra dünya genelinde işsizlik oranlarında görülen artış, doğal işsizlik oranının endojen bir değişken olduğu, yani ekonominin daha önceki gelişme rotasına bağlı olduğu yönünde yeni teorik gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Bu teorilere, patika bağımlılığı olarak da ifade edilen ve fizikten alınma bir terimle

¹⁸ N. G. Mankiw, "Symposium on Keynesian Economics Today", *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, s.4.

¹⁹ E. Eren ve M. Bildirici, "İktisat Teorilerinde Son Gelişmeler", *İktisat Dergisi*, Sayı:365, Mart 1997, s.72.

²⁰ B. Greenwald ve J. E. Stiglitz, "New and Old Keynesians", *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, s.33.

²¹ Paya, a.g.e., s.339.

hysteresis modelleri de denilmektedir.²² Hysteresis olgusu, bir arz veya talep sokunun ardından işsizlikteki artışı ortadan kaldırdıktan sonra dahi devam etmesi olarak tanımlanabilir. Bu teorilerde, doğal işsizlik oranının hysteresis davranışı gösterdiği ve işsizlik oranı arttıkça doğal işsizlik oranının da arttığı üzerinde durulmaktadır.²³ Gerçekten de, 1980'lerden sonra özellikle Avrupa'daki işsizlik deneyimi, denge işsizlik oranının fiili işsizlik oranını izlediği ve zamanla fiili işsizlik düzeyinin denge düzeyi haline geldiği düşüncesini desteklemektedir.²⁴ Hysteresis olgusunun temel kaynaklarından biri, işçilerin işsiz kalmalarında bilgi ve becerilerinde azalma olmasıdır. Öte yandan bu olgunun refah ödenekleri, sendikalar, istihdam vergileri, isten çıkartma maliyetleri, asgari ücret, vasıf uyumsuzluğu ve verimlilik değişimleri gibi, doğal işsizlik oranını da belirleyen uzun dönemli yapısal parametreler tarafından belirlendiği savunulmaktadır.²⁵

Yeni Keynesci iktisatçılar, ücret katılıklarını ve gönülsüz işsizliği açıklamak üzere üç teori grubu geliştirmişlerdir. Bunlar, etkin ücret teorileri (efficiency wage), içerdekiler-disardakiler teorisi (insider-outsider) ve zimni sözleşmelerdir (implicit contracts). Bu teorilerin temel amacı, istemedikleri halde işsiz kalanların (gönülsüz işsizler) -işverenlerin de işine gelecek biçimde- halihazırda çalışanların ücretlerini düşürerek neden iş elde edemediklerini açıklamaktır. Bu bağlamda, emek piyasasında denge reel ücretinin işsizliği ortadan kaldıracak bir ücret düzeyinin üzerinde gerçekleşmesinin ardında yatan dinamikler araştırılmaktadır.

Bu çerçevede yer alan ve pek çok farklı versiyonu olan etkin ücret (efficiency wage) modellerinin temel ortak iddiası, ücret oranı ve iş bulma olasılığı çalışanın verimliliğini etkilediği sürece, ücretleri işsizliği sifira düşürecek bir düzeyin üzerinde belirlemenin ve daha düşük ücretlere razı olan işsizlerin başvurularını reddetmenin firmanın çıkarına olabileceğidir.²⁶ Piyasada daha düşük ücretle çalışmaya razı olup iş bulamayan gönülsüz işsizler varken, firmaların neden ücretleri düşürüp karlarını artırma yoluna gitmediklerini açıklayan bu teorilere göre, piyasada emek fazlasının bulunması, firma için, ücretleri düşürmenin bir gereği değildir. Çünkü firma, ücretlerin düşmesinin firmanın verimliliğini olumsuz etkileyeceğinden çekinmektedir. Bu teorilere göre yüksek ücretler, ya nitelikli emeği firmaya çekerek ya da firma çalışanlarının performans düzeylerini artırarak veya firmanın işgücü devrini azaltarak ve böylece işe alma ve eğitme maliyetlerini düşürerek firmanın

²² G. Findikçioğlu, "İşsizlik ve İş Gücü Piyasalarının Yapısı Hakkında Bir Not", İktisat Dergisi, Sayı:357, Mayıs-Haziran 1996, s.68.

²³ Ansal, vd., a.g.e., s.5.

²⁴ O. J. Blanchard ve L. H. Summers, "Hysteresis in Unemployment", (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, s.235.

²⁵ R. Layard ve S. Nickell, "Unemployment in Britain", *Economica*, Vol.53, No.210, 1986, s.121-169.

²⁶ Greenwald ve Stiglitz, a.g.m., s.34; Stiglitz, a.g.m., s.76; J. L. Yellen, "Efficiency-Wage Models of Unemployment", (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, s.114; A. B. Krueger ve L. H. Summers, "Efficiency Wages and the Interindustry Wage Structure", (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, s.145.

verimliliğini artırabilmektedir.²⁷ Bir başka ifadeyle, gönülsüz işsizlik varken firmaların neden ücretleri düşürmediklerini ve ise yeni alınan işçilerin neden halihazırda çalışan işçilere göre daha düşük ücretle ise alınmadıklarını açıklayan etkin ücret teorilerine göre, verimlilik çoğunlukla reel ücretlerle birlikte artmakta ve bu anlamda ücretleri düşürmek, firmalara kazanç sağlamamaktadır. Bu teoriler, gönülsüz işsizlik yanında, reel ücretlerin rijitliği, emek piyasasının ikili yapısı gibi emek piyasasının diğer fenomenlerini de açıklamaktadırlar.

Firmaların, gönülsüz işsizlere halihazırda çalışanlarına ödediğinden daha düşük bir ücret ödeyerek maliyetlerini neden düşürmedikleri olgusunu açıklayan teorilerden biri de içerdekiler-disardakiler (insider-outsider) teorisidir. Bu teoriye göre, çalışan işçiler (içerde olan) eğitim sürecini kontrol ettiklerinden, potansiyel olarak kendi yerlerine geçebilecek işçilerin daha düşük ücretle ise alınmalarına karşı çıkmaktadırlar.²⁸ Bir başka ifadeyle, halihazırda çalışan işçiler (içerdekiler), istihdam dışı kalan işçilerin (disardakiler) ücret rekabeti oluşturmalarını engellemektedirler. Çünkü içerdekiler, kendilerine daha düşük ücret ödenen disardakileri eğittikleri zaman, kendilerinin pazarlık gücünün zayıflayacağını bilmektedirler. Ancak, herkese aynı ücret oranı ödenirse, içerdekiler disardakileri eğiteceklerdir. İçerdekiler-disardakiler teorisine göre, içerdeki eğitilmiş bir işçinin yerine, disardaki eğitilmemiş bir işçi mükemmel bir ikame değildir. Firmalar açısından, çalışan içerdeki bir işçinin yerine çalışmayan disardaki bir işçinin alınmasının maliyetli olması yanında, firmaların disardaki işçileri daha düşük bir ücretle ise almamalarının diğer bir nedeni de, bu işçilerin eğitim aldıktan sonra daha yüksek ücret talep edecekleri beklentisidir. Böylece, içerdekilerin kendi yararlarının pesinde kosmaları, doğal işsizlik oranının neden pozitif olduğunun bir diğer nedenini oluşturmaktadır.

Keynesçi makroekonominin mikroekonomik temelleri içinde, ücret yapışkanlıklarını ve gönülsüz işsizliği açıklamak için geliştirilen teorilerden biri de, zımnî sözleşmeler (implicit contracts) teorisidir.²⁹ Bu modele göre, ücretler belirli bir dönem için belirlenmekte ve bu süre içerisinde, ücretler belirlendiği düzeyde sabit kalmaktadır. Bir başka ifadeyle, ücret sözleşmelerinin uzun dönemli yapılmasından dolayı, bu süre içerisinde ekonomik koşulların değişmesi durumunda bile, ücretler değişmemektedir.³⁰ Dolayısıyla ücretler, ekonomide yaşanan gelişmelere, sözleşme süresi kadar bir gecikme ile uyum sağlayabilmektedir.

Fiyat yapışkanlıklarının varlığını savunmanın diğer bir yolu olan mönü maliyetleri (menu costs) teorisi üzerinde de, burada kısaca durmak faydalı olacaktır. Fiyatları değiştirmenin ne gibi sakıncaları (negatif dissallıkları) olabileceği konusunda çok değişik gerekçeler öne süren mönü maliyetleri, nominal fiyatları

²⁷ Greenwald ve Stiglitz, a.g.m., s.34; Krueger ve Summers, a.g.m., s.145.

²⁸ Greenwald ve Stiglitz, a.g.m., s.34.

²⁹ C. Azariadis ve J. E. Stiglitz, "Implicit Contracts and Fixed-Price Equilibria", (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, s.188.

³⁰ I. M. McDonald ve R. M. Solow, "Wage Bargaining and Employment", (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, s.212.

degistirmenin teknolojik maliyeti olarak tanımlanabilir.³¹ Bu yaklasimin gerisindeki mantik çok basittir. Fiyatların degistirilmesi (katalog, liste ve etiket degisiklikleri) ve tüketicilerin, müsterilerin ve çalışanların yapılan degisiklikler hakkında bilgilendirilmesi, belli bir miktarda para harcanmasını gerektirmektedir. Bu nedenden dolayı, degisikliklerin marjinal getirisi marjinal maliyetini asana kadar, degisiklikler yapılmayacak ve işlemler dengesizlik fiyatından yapılacaktır. Gerçekte ise bu maliyetler küçüktür ve bilgisayar programları günlük olarak birkaç liralik marjinal maliyetle mönülerin basılmasını sagladıkça, daha da küçülmektedir.³²

4. Sonuç

İktisat kuramında önemli bir yer tutan ücret ve istihdam arasındaki ilişki, 1980'lerden sonra dünya genelinde işsizlik oranlarında yaşanan yüksek artış nedeniyle, bu dönemde de yoğun bir biçimde tartışılmıştır. Söz konusu tartışmalar, günümüzde de yoğun bir biçimde devam etmektedir. Bu tartışmalarda, özellikle ücretlerin esnek olup olmadığı, ücret esnekliğinin işsizlik ve istihdam üzerindeki etkileri ve ücret katılıklarının nedenleri üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir.

Bu tartışmalar bağlamında, Monetarist yaklasimin benimsediği doğal işsizlik oranının optimal işsizlik oranı olmadığı savunulmaktadır. Doğal işsizlik oranından daha düşük olduğu belirtilen optimal işsizlik oranı, net ekonomik refahın maksimum olduğu durumdaki işsizlik oranıdır. Öte yandan, Yeni Keynesci yaklasimin benimsediği “enflasyonu hızlandırmayan işsizlik oranı” (NAIRU) hipotezine göre, fiili işsizliğin NAIRU'nun altındaki bir düzeyde olması durumunda enflasyon hızlanır. Bir başka ifadeyle, bu teoriye göre fiili işsizlik oranının NAIRU'nun altında olması, kaçınılmaz olarak enflasyonu hızlandıracaktır. Ancak, ABD'de 1990'ların ikinci yarısında fiili işsizlik oranının NAIRU'nun yaklaşık yüzde 6 altında olmasına rağmen, bu dönemde enflasyonda herhangi bir artış ya da hızlanmanın gözlenmemiş olması, bu hipotezin geçerliliğini ciddi biçimde sarsmaktadır.

Reel ücret esnekliği ile işsizlik arasındaki ilişkinin incelendiği pek çok çalışmada, birçok ülkede reel ücret esnekliği ile yüksek işsizlik oranlarının birlikte gözlenmesi, ücretlerin esnek olması durumunda gönülsüz işsizliğin olmayacağı ve ücret esnekliğinin kendiliğinden emek piyasasını dengeye getireceğini savunan yaklasimin geçerliliğini ciddi biçimde sarsmaktadır. Bir başka ifadeyle, reel ücretlerin düşmesi, ekonomideki genel talep düzeyini sınırlayan bir etki yarattığından bütün işsizleri emecek kadar yeni iş yaratamamaktadır. Reel ücretlerin düşmesi, ekonomideki genel talep düzeyini sınırlayarak zaman zaman işsizliğin artmasına bile neden olabilmektedir. Bu bağlamda ücretlerin düşmesi, Neo-klasik teorisinin beklentilerinin aksine, esas olarak iç talebi kısarak yatırım kararlarını olumsuz etkileyebilmektedir. Bu durumun, yani ücretlerin talep yönünün Türkiye için de çok önemli olduğu bilinmektedir. Bu nedenlerle, emek piyasasının ücretlerdeki ayarlamalarla dengeye kavuşmasını beklemek çok gerçekçi bir yaklasim gibi görünmemektedir.

³¹ Romer, a.g.m., s.17.

³² Greenwald ve Stiglitz, a.g.m., s.36-37.

Öte yandan, gerçek yaşamda ücretlerin çoğu zaman, Keynesci ve Yeni Keynesci yaklaşımın savunduğu gibi rijit olmadığı da bilinmektedir. Hatta, ekonomik kriz dönemlerinde, nominal ücretlerin bile zaman zaman aşağı doğru önemli ölçüde esneklik gösterdiği gözlenmektedir. Bir başka ifadeyle gerçek yaşamda, özellikle kriz dönemlerinde, talep daralması ve çeşitli finansal sorunlarla karşılaşan firmalar, Yeni Keynesci iktisatçıların savunduğunun aksine, çoğu zaman istihdam azaltmasıyla birlikte reel ücretlerde ve bazen nominal ücretlerde de kesintiye gitmektedirler. Örneğin, Türkiye’de son yıllarda yaşanan ve Subat 2001’den sonra da gittikçe derinleşen ekonomik kriz sürecinde, birçok sektörde ücretlerin aşağı doğru esnekliği çarpıcı boyutlara ulaşmıştır. Ücretlerdeki bu esneklik, Keynesci ve Yeni Keynesci yaklaşımın ücretlerin aşağı doğru rijit olduğu yönündeki iddialarını da geçersiz kılacak niteliktedir. Aslında gerçek yaşamda, Yeni Keynesci yaklaşımın savunduğu gibi sürekli bir gönülsüz işsizlik vardır. Ancak, bu işsizliğin asıl nedeninin Yeni Keynesci iktisatçıların savunduğu gibi ücret rijitlikleri ve yapışkanlıkları olmadığı, söz konusu işsizliğin ekonominin yapısından, uygulanan iktisat politikalarından ve özellikle de ekonominin yeni istihdam yaratma kapasitesinin yetersizliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Böylece işsizlik, piyasanın olagan işleyişine bırakılmayacak kadar önemli ve kalıcı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Ansal, H. vd., Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, 2000.
- Azariadis, C. ve Stiglitz, J. E., “Implicit Contracts and Fixed-Price Equilibria”, (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, pp.188-209.
- Blanchard, O. J. ve Summers, L. H., “Hysteresis in Unemployment”, (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, pp.235-243.
- Blanchflower, D. G. ve Oswald, A. J., “An Introduction to the Wage Curve”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol.9, No.3, Summer 1995, pp.153-167.
- Coen, R. M. vd., “The NAIRU and Wages in Local Labor Markets”, *The American Economic Review*, Vol.89, No.2, May 1999, pp.52-57.
- Durusoy, Ö. T. vd., Türkiye’de İstihdam, İşsizlik, Ücretler, Gelir Dağılımı ve Tekstil Sektörü, Öz İplik-İs Sendikası Yayını, Ankara, 1998.
- Eren, E. ve Bildirici, M., “İktisat Teorilerinde Son Gelismeler”, *İktisat Dergisi*, Sayı:365, Mart 1997, s.65-78.
- Findikçioğlu, G., “İşsizlik ve İş Gücü Piyasalarının Yapısı Hakkında Bir Not”, *İktisat Dergisi*, Sayı:357, Mayıs-Haziran 1996, s.66-70.

- Friedman, M., “Inflation and Unemployment: the New Dimension of Politics”, (in) *Monetarist Economics*, Basil Blackwell, 1991, pp.87-111.
- ; “Unemployment versus Inflation?-an Evaluation of the Phillips Curve”, (in) *Monetarist Economics*, Basil Blackwell, 1991, pp.63-86.
- Greenwald, B. ve Stiglitz, J. E., “New and Old Keynesians”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, pp.23-44.
- Kregel, J. A., “Some post-Keynesian Distribution Theory”, (in) *Modern Economic Thought* (ed. by S. Weintraub), University of Pennsylvania Press, 1977, pp.421-466.
- Krueger, A. B. ve Summers, L. H., “Efficiency Wages and the Interindustry Wage Structure”, (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, pp.143-185.
- Layard, R. ve Nickell, S., “Unemployment in Britain”, *Economica*, Vol.53, No.210, 1986, pp.121-169.
- Mankiw, N. G., “The Reincarnation of Keynesian Economics”, *European Economic Review*, Vol.36, No.2-3, 1992, pp.559-565.
- ; “Symposium on Keynesian Economics Today”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, pp.3-4.
- McDonald, I. M. ve Solow, R. M., “Wage Bargaining and Employment”, (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, pp.211-233.
- Paya, M., *Makro İktisat*, Filiz Kitabevi, Istanbul, 1997.
- Phillips, A. W., “The Relationship Between Unemployment and the Rate of Change of Money Wage Rates in the United Kingdom 1861-1957”, *Economica*, November 1958, pp.283-299.
- Romer, D., “The New Keynesian Synthesis”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, pp.5-22.
- Stiglitz, J. E., “Toward a General Theory of Wage and Price Rigidities and Economic Fluctuations”, *The American Economic Review*, Vol.89, No.2, May 1999, pp.75-80.
- Tobin, J., “Price Flexibility and Output Stability: An Old Keynesian View”, *Journal of Economic Perspectives*, Vol.7, No.1, Winter 1993, pp.45-65.
- Yellen, J. L., “Efficiency-Wage Models of Unemployment”, (in) *New Keynesian Economics* (ed. by N. G. Mankiw and D. Romer), The MIT Press, 1991, pp.113-122.